

IN JUGUL DOMNULUI

XVII

In sfârșit, am cunoscut-o.
Obraz alb, suflet și mai alb.

Mielul născut azi e nevinovat, ea și mai nevinovată.

Frumoasă, ca roua curată. Pe buzele ei cuvântul are dulceață de nectar. Trupul ei mireasmă. Fiecare respirație un cântec... Ea e copila dulce a câmpiilor cu rosmarin, jale și romoniță din săcuime, căprioara pădurilor de brad umbrită în văile cu flori mirositoare...

Ileana...!

Acum știu că ne cunoaștem de mult. La ce să vorbim? Suntem din acelaș pământ luați și poporul meu mi-a trimis-o... Ea este darul refugiaților, cari cu ea vor să mă cinstească pentru bunătatea mea. Toate au lucrat laolaltă să fie frumoasă. Munții parfumați i-au sângerat obrazul, ca să fie roșu, pământul a desmierdat-o, ca să rămână creanga lui reditoare, aripa pasărilor a scutit-o de soare și de ploaie, până a venit la mine, și ierburile au șters de pe piciorușul ei pulberea drumului și în plete i-au căzut foi parfumate din brădet, când copacii cărunți au binecuvântat-o...

La ce să vorbim, doar ne cunoaștem de mult...

Numai ne privim și zâmbim, pentrucă pe raza privirilor noastre se joacă îngeri, până ce amurgul îi trimite la rugăciuni.

Trebue să merg și eu. Ne ridicăm deodată. Amețim, ne închidem ochii, și în clipa fierbinte a fermecatelor buze, facem în șoaptă îngemănată jurământul veșnic cu un singur cuvânt:

— Ileana!...

— Sivule!...

Deacum totul e ușor.

Mă reîntorc fericit acasă...

In birou mă așteaptă o femeie disperată:

— Grăbește, sufletul meu, domnule părinte, că-mi moare copilașul!...

Sunt ispitit să-i spun, că nu mai este moarte.

— O! războiul acesta, — se vaietă femeia.

...Războiul? Dar mai ține războiul? De ce-s triști oamenii?

— Ileana — îmi picură numele în inimă, și mi-e greu să mă interesez de bolnav. — Ați chemat doftor?

— De mult a plecat căruțul după el. Poate a și sosit de atunci.

Medicul sosise.

— Servus Petre! — îl strig foarte vesel.

Medicul era îngrijorat. E un doctor renumit, care nu se teme de moarte.

Pe stradă îmi mărturisește necăjit, că nu știe ce are copilul.

— Nu mi s'a întâmplat încă așa ceva. Această boală știința medicală n'o cunoaște. N'are nume. Ce s'a putut, am făcut.

— Moare copilul?

— Nu știu.

Medicul se duce acasă, dar după două zile iar îl aduc. Patru oameni s'au îmbolnăvit pe neașteptate.

— Aceaș boală. Se vede că-i infecțioasă. Sunt neputincios în fața ei. Mă reped încă azi la Cluj și cer sfat dela profesori.

Intr'o săptămână jumătate satul a căzut la pat.

— Numele i-l știu acum, — spunea doftorul. — Gripa spaniolă — așa se numește — dar leacul nu i-l cunoaște nime. O nouă primejdie grozavă. Va prăpădi cel puțin un milion de oameni... Atâtea îngropăciuni vei avea, de nu vei avea vreme să mai scoți odăjdiile.

Și începu lupta cu noua grozăvenie.

Niciodată n'a venit asupra lumii o mizerie mai mare. Fiecare își juca tragedia lui. Omenirea era disperată. Nici Dumnezeu nu-i trebuia, și mângâierea era mincinoasă.

— Fie, ce va fi, numai să se sfârșească! — blestemau oamenii. Pe stradă nu se mai jucau copii,

De pe nevestele ușuratece rupeau hainele

câmpul era pustiu, compătimirea înceta, paturile erau pline cu bolnavi ce sângerau la nas și se topeau de febră. Familii întregi se stinseseră. Umblam dela ușă la ușă și mi se usca gura de rugăciuni. Toți în mine își puneau încrederea. Nu mai aveam zi, nu mai aveam noapte, dar inima îmi cânta de fericire. Ingerul meu frumos mă întovărășea...

— Ileana! — șopteam și când închideam ochii morților, sau când privegheam în locul femeii îngrijitoare la patul bolnavului, care se lupta cu boala, și când puneam pe bietul copil, care gemea, straiul murdar care luneca.

— Ileana! — ziceam zâmbind și când în după amiaza aceea dela sfârșitul verii, am căzut în grădina și sângele, ce-mi ieșea pe buze, a stropit câteva margarete, înroșindu-le.

Eu și atunci zâmbeam. Lumea însă gemea:

— Măcar, de s'ar sfârși odată!...

*

Când m'am însănătoșit, într'o zi urită de toamnă, s'a sfârșit și războiul. Când comunicatele oficiale

vesteau mai strașnic victoria și elanul viguros al armatelor noastre, care se pregăteau să intre în Paris, pe neașteptate frontul s'a descompus și-a izbucnit revoluția.

Soldații veneau demoralizați, sălbătăciți, puștiind, către casă. Noaptea satul era trezit de chiuituri ca de fiare sălbatece:

— Trăiască Károly Mihai!

Aruncau grante prin ușile cârciumilor, și pocneau pușcăturile:

— Trăiască Károly Mihai!

Toată săptămâna plouase, pământul se făcuse un noroiu negru, de pe arborii golași picura apa și în negura murdară, gălbuie, părea că orbește toată lumea. Oamenii cu ochii scufundați în cap și capul pieziș, aveau întunec în priviri și porniri rele.

Toți simțeau că se apropie primejdia.

Soldații sosiți de pe front cântau cu gura alcoolizată și flămândă. În firea lor dănuia încă pustiirea și moartea, și amărăciunile adunate, și plânsetele femeilor părăsite și ale copiilor istoviți, murmurau în capul lor. Un gând rău plutea asupra Ardealului și oamenii se osândeau unii pe alții la moarte. Cuvântul grosolan izbucnea din gura bărbaților sălbateci:

— Il omor!

După ușile afumate ale căsuțelor se dospea revoluția și lângă vatra cu jăratec biete trupuri palide și sure se scărpinau cu unghii murdare după ureche.

Intr'o noapte aruncară o bombă în casa notarului și bărbații neînfrânați priveau râzând, cum fuge în cămașă, cu toată familia, cu inima strânsă. Securile căzură asupra ușilor și în câteva minute zdrobiră puzderii toată mobila, aruncară în noroiu matriculele și toată ulița era albă de hârtie împrăștiată. Mulțimea trecea dealungul satului și prin întunecul nopții urla amenințarea:

— Să se care domnii din sat!

Lămpile se stingeau, în grabă, prin casele care rămăneau ca moarte, povârnite și le tremurau pereții albi, parc'ar fi dorit să fugă, dar spaima le încremenea așa. Câțiva domni o luară peste păduri, câțiva se ascuseră în pivniți, în clăile de fân, și așteptau istoviți de groază trecerea minutelor nopții înspăimântătoare. Fiecare clipă aducea noi grozăvenii, gloanțe sburau pe deasupra caselor.

— Trăiască Károly Mihai! Duceau vinul furat cu ciuberele în ulițe și spargeau fundul butoaielor de vinars, și beau cu ulcioarele și cu oalele, îmbătându-se tun. Unii își spintecau obrazul cu briceagul, alții își băteau în beția nebună capul de pereți. De pe nevestele ușuratece rupeau hainele cu putere și în porniri dobitocești le sărutau de le sângerau buzele.

— Trăiască revoluția!

Mai târziu se făcu liniște, o liniște grea și fati-

dică. De abia cutezam să respirăm și nici paiele din păcelul cerșitorului nu mișcau.

După miezul nopții cineva îmi bătui la fereastră, în chip deosebit de spăimântător.

Pun mâna pe arma proptită la căpătâiul patului: — Cine-i?

— Eu sunt Török Ákos!

Proprietarul din satul vecin.

Când deschid ușa, cineva cade la picioarele mele. Are pe frunte o rană deschisă și pe obraz e stropit de sânge.

Tremură, ochii îi ard. Ii e bolnavă și răsuflarea. Trebuie să aibă o febră de cel puțin patruzeci de grade. Uimit sar lângă el:

— Ce ți s'a întâmplat, Ákos?

Sunt pregătit la orice. Locuște într'un sat românesc, unde abia sunt câteva familii ungurești. Imi vin în minte viziunile dela 1848, victimele ucise și îngropate în gropile comune. Dar dacă s'a întâmplat de ce m'am temut? Revoluția a aprins și ura de rasă; popoarele Ardealului calcă unele în sângele altora, poate în clipa asta.

— Doamne, nu mă părăsi!

Török Ákos de abia poate geme vorba:

— Ajută-mă, dacă ai Dumnezeu! Au năvălit asupra noastră azi noapte. M'ar fi omorât, dacă n'aș fi fugit. Mi-au ruinat tot ce-am avut... Nici nu ne-am putut apăra. De altfel cea dintâi grijă le-a fost să adune armele. Nu știu ce poate fi acasă în clipele astea. Am fugit din pat bolnav. Jumătate satul zace de gripă... Fă ceva, de mă scapă, dacă poți...! Dinții îi clănțneau de furia neputincioasă. Se ridică, dar amețește iar și cade cât e de lung omul frumos ca un brad.

Așa sângerat, cum era, îl arunc în pat. Mi se încrețește fruntea, de frământat ce sunt. Nu pot să mă bizuesc pe nimeni. Sunt singur între munți sălbateci și între patruzeci de mii de oameni scoși din fire. Jandarmeria a fugit la cea dintâi pușcătură. Nu mai este aici nici lege, nici om, nici Dumnezeu. La o lumânare aprinsă pe neașteptate, mi se înfățișează moartea. Știi că e aici, dar n'am vreme, să văd de ea. Trupul mi-e rece și pumnul mă doare când îl strâng în chinul meu. Prin fereastră privește noaptea întunecată. Nervii mei cântă de încordați ce sunt; și mă uit nemișcat la omul în-sângerat, care își revine cu încetul și începe să ne povestească amănunte din noaptea pustiirii:

— Nu bănuiam nimic. Ieri după amiazi au venit la noi, Ileana cu sora ei...

— Ileana! — se trezi în mine numele și teama aproape îmi răpește mintea.

Nici nu mă gândisem la ea. La frumoasa mea fată, care mi-e mai scumpă decât viața. Il apucau pe Ákos, ca pe un fulg:

— Vorbește! Vorbește, până nu te sugrum, ce i s'a întâmplat?...

Nu-i vreme de așteptat răspuns. Imi trag grăbit cismele, și apuc pușca. Nici nu închid ușa după

mine, alerg, până nu-i prea târziu, să o mântuesc, sau să murim împreună. Se sfărâmau sub picioarele mele gardurile, porțile le arunc la o parte, nu mă mai uit a cui este, și sar pe calea cea mai scurtă și mă cufund în noaptea pustie...

Pășesc găfâind pe câmpul negru. Undeva, la marginea pădurii, vulpea latră către sat și la venirea mea se ascunde văietându-se în desiș.

Fug...

Mă lovesc ramuri în obraz, cad peste lemne, mă încurc în crânguri nevăzute. Sdrobind, fășâind, alerg peste frunze uscate, insecte, flori, pasări, vreascuri putrede, care toate așteaptă în tăcere învierea. Pe frunte îmi vin sudori dese, mușchii îmi tremură, tâmplele îmi svâcnesc, dar nu bag de seamă dacă mă lovesc de vreun lemn, nu văd ramurile arborilor nici gura fiarelor, nici scânteierile de rouă de pe iarbă... Văd numai fata în primejdie, și cu toată durerea din șale, alerg înainte.

Am vedenii grele. Mi-o închipuesc ucisă sau batjocorită și din gura mea deschisă ies aburii alburii.

— Fac moarte de om dacă i s'a întâmplat ceva.

Sunt hotărît să pun foc la cele patru colțuri ale satului și să-i pârjolesc pe toți acolo, ca pe porci.

In sfârșit, ajung în sat.

Mă latră câinii din lanțuri, și bărbați cu gânduri sălbatece se iau pe urma mea, dar eu nu văd, decât casa lor întunecată și fatidică.

Se face o geană de lumină.

Căminul lor doarme fără mișcare. Oare ce este înăuntru? Pun mâna pe mânerul ușii, dar mă retrag rușinat.

Nu pot să intru la ei, într'o vreme ca asta. Nu le pot compromite bunul nume.

Ascult la fereastră și pândesc orice sgomot. Mă conving că nu li s'a întâmplat nimic. O ușurare mă cuprinde și bucuria mă înseninează. Din crășmă se aude o cântare de bețivi. Petrec soldații veniți acasă. Ritmul vesel al cântării e însoțit de lovituri de pumn și de picior. Sgomotul cântării se întărește, ca și cum s'ar apropia. Mă așez hotărît la ușa casei lor. Orice s'ar întâmpla, nu mă duc de aici.

Timpul trece și eu stau neclintit de pază în prag. Mititica nici nu bănuie că, proptit cu spatele de zid, priveghez cu ochii aprinși de oboseală și nesomn și o ceață rece îmi picură în obraz. Știu că-s în gura morții, dar sunt fericit că o pot face pentru ea. Șoptesc pentru mine vorbe frumoase de iubire și jumătate adormit zâmbesc cu ochii închiși. Imi bat capul cu planuri, caut hotăriri, dar nu îmi vin în minte decât gânduri copilărești, bucurii nevinovate:

— Dimineață o duc cu mine și mâine o iau de soție.

La gândul acesta uit revoluție, lume și tot...

Dimineața cei ce s'au trezit mai curând m'au găsit dormind pe o bancă de spălat rufe. Pușca îmi scăpase dintre genunchi. Bărbați aspri, înarmați, mă scuturară de umăr și mă întrebară:

— Cine ești?

Mă cutremur. Cu mâna goală, fără armă, stau, dar va muri cine se apropie.

Imi dau seama că a sosit momentul.

Mă și mir că nu-mi cade ciomagul în cap, nu sună împușcătura, nu lucește cuțit sau secure.

Ce s'a întâmplat? Doar ieri nici nu mai erau oameni. Slabi, noduroși, strâmbi de suferințe. Sărăcia și mișelia le-a rupt ținura din spate. Neluminați și neîncrezători, numai amarul și-l simt. Niciodată n'au avut parte de bine, câini ce urlă din instinct, buni să îngrășe pământul, cari în ultima lor nebunie s'au pregătit să sfășie lumea și cărora în zadar le-a sburat glonțul în piept și le-a curs sângele pe marginea gurii în abisul pustiirii... Ce s'a întâmplat cu ei?

Cineva le zice:

— Lăsați-l în pace, ficiori!

Urechile țuie, nu aud ce vorbesc, văd numai că ușa se deschide și frumoasa fată dalbă mă strigă:

— Iosife!

Fețele mânioase, dușmănoase, se împlânzesc. Un zâmbet scump de vioiu strălucește pe fața lor și ridicându-și căciulile și plecând, încurajează cu blândețe pe tremurătoarea fetiță:

— N'avea nicio teamă, domnișoară!

Impăcați și limpeziți de patimă, renăscuți în omenie, își zic cu drag:

— Cât de frumos se iubesc...

Iar noi, ca doi copii, stăm cu nectar pe limbă, cu trupuri tinere strălucitoare, dar nu știm, că dragostea ne-a mântuit viața.

*

Acasă mă așteptau trei oameni cu haine militare și înarmați.

— Părinte, să vii la primărie!

— Îndată!

— Nu îndată, ci acum numaidecât! — mârâi unul.

Nu-i cunosc, erau în războiu, când am venit eu aici. După haine văd că-s mișei, îndobitociți, gunoiul tranșeelor, dar să știu că mă omoară și tot nu pot îngădui să se poarte cu mine așa. Apuc cu mână tare pe cel îndrăzneț, de-i pocnesc oasele:

— Cum te cheamă?

Puterea îl înmoaie. Împlânzit își freacă brațele:

— A naibii de tare mână are părintele.

Il trăznesc din nou întrebându-l:

— Cum te cheamă?

— Székel Dénes.

— Sunteți în casă preotească, jos pălăriile!

Se supun, dar numai ca tigrii, ca și cum ar aștepta momentul neobservat când ar putea să muște.

Drept și mândru merg pe drum înaintea lor.

Umbră-mi pare frica ce m'ar însoți schiopătând. Toată lumea e în adunare. Bărbați, femei, copii. Nici nu încap în căsuța acoperită cu paie. În jurul mesei șed palizi domnii, popa reformat și cel unitar. Imi deschid fără nicio vorbă cale, dar îndată se și încheie masa împrejur. De aci nu mai este scăpare. La spatele meu o fereastră de o palmă. Nici un copil nu ar încăpea. Mă silesc să fiu liniștit și dau mâna cu cei ce șed la masă. Mâna celor doi preoți e rece.

Observații josnice, necruțătoare zboară asupra noastră. Râd bătărănește de strâmtorarea noastră. Obrazul mi se aprinde, îmi vâr mâna în buzunar și strâng browningul. Orice blândețe de preot mi se pierde și nu simt în mine decât bărbatul, pe care ei îl jignesc. Popa unitar, mai pățit, îmi face cu coada ochiului să răbdăm, să răbdăm orice.

— Inghițiți, ha? — așa ne ironizează. Ați înghițit destul colac alb, pe când noi sufeream pe câmpul de luptă, iar soțiile și copiii noștri sufereau acasă.

— Cine îndrăznește să spună așa ceva? — strig eu.

Foștii soldați își bat pieptul:

— Eu!... Eu!... și eu!

Bătrânul preot sare spăimântat înaintea mea: — Dar ce vreți, oameni, buni?... Dumnezeu vă va răsplăti!

— Vrem să ne socotim! — strigă mulțimea și gurile aprinse de ură găfăie întredeschise.

Așa dar judecata poporului cu toate nesocotitele și toanele! Un joc copilăresc cu primejdie de moarte. Nu este dreptate pe lume, care ar putea să convingă aceste capete înnebunite. Acestora le trebuie sânge, ca să nu-și mai simtă propriile răni. Extazul ucigaș al câmpiilor de luptă și-l încearcă pe oamenii nevinovați. Atacurile și le odihneau pe cadavre și acum li se pare că și atacurile interne trebuie să se facă pe cadavre. Au infectat și pe cei de acasă și iată că norodul se pustiește pe sine însuși. Simțurile ni-s foarte limpezi și parcă presimțim, unde ne vor izbi. Mai sunt câteva clipe numai, dar sunt obosit, nepăsător. Fie ce va fi. Nici nu mă gândesc să-mi apăr viața. Las și arma din mână și-mi încrucieș brațele goale pe piept. Simt dureri domoale, svâcnitoare...

Dar ce mă doare?... Mă doare omul. Ne-recunoscător, logodit pieirii, decăzut. Măucid pe mine, dar ei vor muri. Nici nu mă pot ruga, nici pentru mine, nici pentru ei... Tovarășii mei încearcă să se apere. Le curg lacrimile de rușine. Se leagă de cei cărora le-au făcut mult bine:

— Spune, Marie Horváth, de câte ori ți-am dat dintr'al meu, ca să nu mori de foame, cu copiii tăi?!... Ție grâu... Ție haine... Ție doftorii... Ție ți-am arat fără plată, ca să nu-ți rămână înțele-nită bucățica de pământ... Ție ți-am adus lemne... Copilul tău eu ți l-am botezat... pe tatăl tău eu

l-am îngropat... Pe tine te-am scutit de rechiziții...
Tutun, sare, zahăr, petrol, de toate!...

— Era ușor să dai puțin din mult, — răspunde Maria, dar unii îi dau dreptate preotului.

— Ați despoiat poporul! — încercă unul să ațâțe lumea, dar mulțimea amână soarta preotului bătrân, ca să mă asculte pe mine.

— Dar, dumneata, ce bine ai făcut poporului? — începe soldatul de lângă mine. — Cărei neveste tinerele i-ai fost de folos?

Imi ridic mâna să lovesc cu sete, dar îl trag înapoi pe ficior, și în calea pumnului meu se ridică arme. Imi las să cadă mâna și lacrimi curg pe obrazul meu înroșit.

— Omoriți-mă, dar nu vă bateți joc de mine! Cei mai serioși mă înconjură și rușinați îmbânzesc rușinea:

— Doar atâta vrem să știm, ce bine a făcut domnul părinte orfanilor noștri?...

— Dacă ei nu v'au spus, atunci n'am făcut niciun bine.

Cel ce mi-a luat apărarea vrea să-mi stoarcă, pentru îndreptățirea sa, vreo faptă bună.

— Cel puțin ai dat o bucată de pâine unui cerșitor?

— Eu, nu, nici aceluia.

Ceilalți râd de el. Apărătorul meu clatină neînțelegător din cap.

— D'apoi, de ce nu?

— Pentru că nici eu n'am avut...

Trei deodată strigă:

— Asta una nu se poate! Atunci din ce-ai trăit ani de-a-rândul?...

Mi-e amar gâtlejul, dar o spun:

— Din ce mi-au dat orfanii voștri...

E așa de adevărat ce spun, că soldații se retrag înapoi de lângă mine. Mă cinstesc, pentru că eu sunt mai sărac decât toți săracii împreună. Se îmbânzesc față de mine. Acum sunt de-al lor, sunt fratele lor, doar fiecare vatră m'a logodit sie-și cu câte ceva. Eu eram acel «bogdaproste», care aduce de o mie de ori mai mult. Mâna mea scria ca necunoscut acele multe mângâieri și întăriri pe cărțile poștale roșii, pe care le duceau în luptă de moarte și chiar lângă focurile din prinoșoare din Siberia îi mângâia. Pentru ei nu mai eram domn, ci om.

— Ține cu noi, părinte — mă asigurau — că de aci încolo nu va mai fi așa. Luăm în mâinile noastre treburile Statului. Impărțim pământurile, așa ca fiecare să primească la fel. Și Sfinției Tale îți dăm o parte... Să aibă fiecare și vite. De aci înainte va fi o lume dreaptă, bună și fericită. Destul au domnit cei bogați. Acum venim noi. Dumneata ține cu noi! Cui nu-i place să plece din sat!

În zadar le spuneam că e nebunie primejdioasă, ce vreau ei; în însuflețita lor veselie mi se pierdea glasul. Mă împinseră să șed pe o bancă:

— Scrie-le toate pe rând, domnule părinte!

Dela Măria Sa luăm cincisute de jugăre...dela baronul pădurea, dela Ambrus o sută de jugăre...

— Uitați-vă oameni buni! — strigă cineva arătând spre uliță.

Toți se îmbulziră la fereastră.

Pe uliță, țiganul cărămidar din capul satului ducea un pian de furat încărcat pe căruța lui hodorogită. Nevastă-sa, cu pipa în gură, pe jumătate goală, lovea în pian, cu fățele negre atârând pe burtă, și sbiera beată bătându-și șezutul și ridicând brațele uscate către mulțime:

— Trăiască revoluția!

Țiganul cărămidar ducea un pian de furat încărcat pe căruța lui hodorogită

Oamenii se rușinară și se împrăștiară în tăcere la casele lor.

*

Îngândurat, într'o letargie grea, cetiam știrile zilei:

Intr'o stație mulțimea a jefuit trenul militar al Nemților. Ce n'au putut duce, au împrăștiat în jurul gării. În Cluj au spart magaziiile, au năvălit în temnițe și-au liberat pe deținuți. Au prădat magaziiile militare, au împușcat prin ferestrele caselor. Aproape pretutindeni au bătut pe câte cineva și mai mulți morți sunt victimele revoluției. Au constituit consiliul național, Ungurii și deosebit Românii și Sașii... Armele țacăneau, Ardealul murea. În Budapesta evenimentele se goneau unul pe altul. Ziua, noaptea jumătate milion de oameni curgeau pe străzi cerând cu glas răgușit «demo-

craftia ». Ofițerii își smulgeau tresele rangului, rozeta de aur de pe chipiu și-o înlocuiau cu câte o floare, o crisantemă. Guvernele se schimbau aproape în fiecare zi. Tronul tânărului rege se clătina: bătrânul turn de cucuvaie, monarhia multi-seculară se năruia. Cehii și Statele sudice s'au despărțit. Austria germană s'a făcut republică. De către Serbia se apropia grăbită oștirea dușmană, în timp ce acasă la noi botezau cu sânge trandafirii albi de toamnă ai revoluției.

— Pace! pace! — striga poporul și asalta comanda militară, poșta, trenurile și ocupă edificiile publice. Poliția se alipi de bunăvoie la revoluție, presa suprimă dela sine cenzura. Insufletețea vuia Aventurieri necunoscuți asasinară pe prim-ministrul Ștefan Tisa. Regele se văzu silit să deslege de jurământ guvernul revoluționar și prin aceasta coroana ungară îi căzu de pe cap.

La Belgrad se încheie armistițiul, se declară apoi republica, iar cercul de fier al oștirilor victorioase se strânse tot mai mult în jurul gâtului națiunii milenare maghiare. Wilson, profesorul american, își trâmbiță amăgirea politică cea mai genială a veacurilor din urmă: dreptul de autodeterminare al popoarelor și visurile seculare ale micilor popoare se realizează. Cehii se revărsară asupra plaiurilor Carpaților de Nord, Austriacii asupra ținutului de dincolo de Dunăre, Sârbii asupra ținutului dela Dunărea de jos, iar Românii din Ardeal ținură adunarea națională în Alba-Iulia și de Crăciun oastea lor de ocupație intră în Cluj...

Peste câteva zile o companie de soldați înarmați, cu coifuri de asalt, se prezentară în sat. Se dete poruncă să se adune poporul:

— Bărbați, femei, copii, toți să fie acolo! Palizi tremurau oamenii adunați în curtea primarului, pe zăpadă.

— Să vie preoții înăuntru! — se dădu porunca. Intrarăm cu capetele aplecate.

Un locotenent tânăr, radios, ne primi. Ne comunică misiunea ce o are, să preia imperiul:

— Pe d-voastră, domnilor, vă fac răspunzători pentru ordine. Nu uitați că s'a publicat starea de asediu...

Am luat cunoștință, fără să zicem un cuvânt.

Acum ofițerul păși pe scările înalte și comandă soldaților aspru, pe un ton ce nu suferă șovăială: « Drepti! » Soldații înconjurau în cerc poporul. La spatele companiei se postară patru trompeți. O spaimă de moarte trecu prin oameni. Noi, domnii, tremuram la spatele ofițerului și ne rugam, să ne dea Dumnezeu clipa morții.

— Descoperiți! — comandă ofițerul.

Poporul speriat își scoase căciuliile.

— ...Victorioasa oștire română a ocupat Ardealul, — vestea ofițerul, cu brațele ridicate, — și vă aduce la cunoștință, tuturor, cărora se cuvine, că de azi înainte, acest sat nu mai ține de Ungaria, ci de România și în clipa aceasta legile României

intră în vigoare... Acum puneți mâna stângă pe inimă și ridicați trei degete dela mâna dreaptă!...

S'a făcut.

— Jurați!

Ofițerul spune formula jurământului:

— Jur pe atotputernicul Dumnezeu!...

Câteva clipe poporul rămase mut, gurile se sgârciră nervos, dar frica rece înfioră pielea de pe cap, și rece, plângător răsună:

— Jur...

Ofițerul flutură deasupra poporului steagul național român, îi flutură mătasea, și cu lacrimi de bucurie în ochi, strigă:

— Trăiască România Mare!...

Trompetele sunau de rugăciune. Sufletele se strânseseră și zăpada albă începu să coboare de sus. Fapta s'a petrecut.

Popoarele și-au schimbat locul pe scena sângeroasă a istoriei... Pe uliță fugea, înnebunit, grotesc, un invalid șchiop.

Rătăceam pe stradă. Nu vedeam nici pe cei ce treceau pe lângă mine.

Unde să mă duc? Acasă? Doar n'am nimic, care să fie al meu! Parohia e a bisericii, biserica a lui Dumnezeu, credincioșilor li-s oaspe. Patrie, chemare, concepție de viață, minunate amăgiri, trei fulgi de nea care se topiră într'o clipă. Până acum credeam că sunt ale mele toate câte le văd în jur, soră iarba, floarea, pietrele, pădurile, pâraiele, păsările, animalele, oamenii, adâncimile și înălțimile, tufele, peșterile, mormintele, soarele, luna, stelele lucitoare, pulberea, ploaia, negura, neaua, ghița, căldura și frigul, cântecul cerului și al pământului, ziua și noaptea, trecutul, prezentul și viitorul, toate vânturile și cele patru colțuri ale lumii, colorile strălucitoare, noroiul și aurul, tot ce văd, aud, simt și pipăiu... Și acum vine un altfel de om, de alt neam, și zice: — Toate acestea sunt ale mele. El simte siguranța lăuntrică și înrudirea cu ele, legătura minunată, bucuria triumfului asupra lor, în oglinda gliei întoarse numai obrazul lui se vede, soarele lui îi lucrește, apa lui îi șoptește, pasărea în limba lui cântă... In căldura însufleteșii el transpune asupra tuturor visul neamului său, aroma sufletului său, dorințele și ideile ascunse de veacuri sub glie lui îi înfloresc. « E al meu » — zice, și întinde asupra pământului imperiul și rămâne al lui, până ce nu abuzează de el.

Tot la al doilea pas mă opresc și repet cuvântul, învățat câteva minute mai înainte:

— Imperium! Putere! Simplu cuvânt latin. De mic copil îl cunosc, dar abia acum înțeleg ce înseamnă. Câtă vreme a fost al meu, nu-i bănuiam înțelesul, numai acum, când îl exercită alții asupra mea îl înțeleg. O mie de ani am rătăcit în greșeală asupra acestui cuvânt, dar a greșit și greșește orice națiune, care-l poartă scris pe arme. Numai acum îl văd, când mă trezire din ameteala istorică. Și

acolo, pe uliță, și oficial biruit, după o orbire individuală de treizeci de ani, răsvrătit împotriva sorții și a lui Dumnezeu, ajung să cunosc că sunt două feluri de imperii pe lume, unul extern și altul intern.

Cel extern zice că totul este al meu, pentru că am cucerit, și astfel aruncă în Europa treizeci de milioane de oameni în stare de minoritari, la o viață de grație, ca oameni de a doua categorie, și îi pornește pe calea de calvar a suferințelor, ca până la moarte viața să le fie o goană și numai voia întâmplării să le dea oarecare odihnă. Imperiul extern este scoaterea din viață a popoarelor, războiul veșnic în care învinși și învingători deopotrivă se prăpădesc. Pâraiele și râurile ziua-noaptea duc pământ în mare, și totuși pământul nu-i mai puțin, dar sângele omenesc, fie al învingătorului, fie al învinsului, îl pustiește. O patrie o pot ruina și cerșitorii, milioanele de oameni, ajunși fără țară, ducând cu ei pulberea ce li s'a pus pe bocanci. Cu gândirea repede a cugetului văd că după mărturia istoriei, e mai mare imperiul celor săraci, decât al sabiei, și oftările celor deșerați au răsturnat totdeauna tronul celor ce numai în afară păreau tari. Trebuie deci să fie ceva mai mare, mai drept, decât puterea celor aparent puternici, o putere suverană și o tărie, care ține lumea și cu mâna semănătoare de pace, stinge urile, răzbunările, cruzimile și moartea. Trebuie să fie un astfel de imperiu, care e propriu fiecărui om viu, și la care nu armele dau drept, ci pământul, pe care ne-am născut, și care și până acum a dat putere atât celor drepti, cât și celor nedrepti, deopotrivă.

Astfel ajung la încheierea că trebuie să fie și un imperiu intern, care îmi redă mie tot ce văd în jurul meu, munte, deal și vale, ierburi și arbori, păsări și flori, soare și lună și stele, cântecul cerului, cântecul pământului și cântecul buzelor mele.

Trebuie să fie și de sigur este și un imperiu intern, pe care nu și-l pot lua națiunile, pentru că acela e din ființa lui Dumnezeu și a oamenilor ce locuiesc pe pământ. Toate celelalte sunt forme externe, invenții, sisteme, sau politică. Material schimbăcios și provizoriu, supus războaielor și păcilor, vânzărilor și cumpărărilor, puterilor externe, evoluțiilor și curentelor, eventualităților, dependent de genialitatea sau nebunia oamenilor. Ca trupul nostru, numit om, pe care îl avem până îl părăsește sufletul. Pământul descarcă popoarele moarte în interior sau sinucise, precum mugurii cei noi de pe arbore împing pe cei vechi, oricât au proclamat acele popoare democrația, ideea internațională, plutocrația, stăpânirea banului, sau privilegiul nașterii, radicalismul sau conservatorismul, superioritatea raselor și a limbilor, birocrăția sau teocrația, socialismul creștin sau sovietul, forme de stat deosebite, exagerări naționale, militarism,

înarmare pe uscat, în aer sau pe mare... Acestea sunt numai doftorii pentru omenirea bolnavă, dar numai pământul e stăpânul, care-i în stare să înghită oști întregi fără să se poată trage o împușcătură împotriva lui. Fie că fac hotarele din arme, fie că le fac din cruci, toate sunt trecătoare fără acest imperiu intern.

În febra acestor cugete scot din pământul înghetăt o pietricică și o sărut înlăcrimat. Un copil de lângă mine se uită mirat și speriat fuge acasă și spune tatălui său:

— Tată dragă, părintele pleban a nebunit, pentru că a sărutat o piatră murdară.

— Se poate, mă, — râde tatăl său, care-i reform, și îndată strigă peste gard vecinului:

— Vecine, dați-i ceva de mâncare popei vostru că sughe pietrele de pe uliță.

— Ce sughe, mă?

— Pietre.

— Du-te, nu vorbi!

— Ștefănel al meu l-a văzut cu ochii lui...

Râd una bună, apoi trecând la vorba serioasă, întrebă:

— Fost-ai la serbare?

— Ce serbare?

— La preluare.

— A fost destul de frumos...

Nu mai ascult urmarea. Infrânt mă târăsc spre casă. Mama mă așteaptă cu ochii roșii:

— Vino, fiule, să prânzești.

— Astăzi ajunez, zic supărat și iau cheia bisericii... Nu mi-a rămas decât Dumnezeu...

Mă așez în banca cea dintâi și, cu gândul la credințioșii mei, încep să mă rog:

— Non intres in iudicium cum servo tuo, Domine! (Nu intra la judecată cu robul tău, Dumnezeul meu!)

În deșert aștept mângâierea Domnului. Cristos nu-mi spune acum:

« Eu sunt învierea și viața ».

Nu se mișcă nimic. S'au rupt strunele din mine...

Altarul e rece, steagurile sunt plouate, statuile sgribură, pietrele pardoselei înfloresc bură de ghiață, tablourile învechite asudă uleioase, cei patru pereți văruiți se uită speriați, funiile clopotelor au încremenit, biserica e goală.

— Unde este Dumnezeul cel bun?...

N'am nicăieri stare, nici alinare.

În zadar văd limpede în acest haos istoric. Și sunt numai un om! Sufletul mi-e gata, dar trupul plâpând și neputincios. Mi-e sete de-o altă inimă înțelegătoare, iubitoare, desmierdătoare. Cu tragedia poporului meu s'a împlinit și tragedia mea. Așteptăm învierea. Pentru ce-am luptat în viață, tot s'a prăbușit. Patria veche s'a năruit, poporul meu vechiu e mort, acum vin dela înmormântarea lui și-am ajuns păstor fără de turmă, care nu mai am altceva de făcut, decât sau să mă arunc de pe piscul ascuțit al abisului mondial, sau... să mă fac

fericit, căci sacrificiul meu s'a isprăvit. Din liturghia mea fără sânge s'a făcut o liturghie sânge-roasă, și asta nu mai este liturghia mea... Vino, dar, inimă apăsată și fii fericită, căci simt că și Dumnezeu te-a lăsat pustie. Și ar fi fatal, dacă ar trebui să se stingă părăsită... În zadar mă uit împrejur. În toată lumea nu-i nimeni și nimic să mă scape de desperare, nici mamă, nici frate... ci numai acea ființă, care mi-a fost menită, de când m'a creat Dumnezeu, s'a uitat la mine, i-a fost milă de mine și mi-a trimis soție pe frumoasa mea fată.

— Ileana! — oftez în fața Ziditorului meu și un imbold neoprit mă duce, să caut în sufletul ei curat, pace și liniște.

Grăbit iau drumul, care duce la ea.

Prin minte îmi trece un gând fugar, că oamenii știu la cine mă duc, dar nu-mi pasă ce zic oamenii. Zăpada înfloreste și văluri albe sboară peste câmp. Pădurea e grea de se cufundă de frumusețea cea dalbă... Totul doarme și nimeni nu știe ce se întâmplă. Nu este ziua, ci lumină. Nu-i viață, ci vâlul vieții. Și trunchiurile arborilor sunt acoperite de zăpadă. Totu-i alb și încremenit, numai eu singur sunt ca o umbră a întregii tăceri... Sunt singur singurel, parcă numai eu aș fi rămas din greșeală din războiul afurisit.

Prin zăpadă până la genunchi, pe sub grădini, ajung la casa lor. Căinele alb și puternic îmi vine gudurându-se înainte. Pe coada ce și-o joacă, sună clopoței de ghiță...

Cad obosit în casa prietenească și caldă:

— Ileana!...

Știe ce s'a întâmplat în satul meu și în mine. Nu mă mângâie, îmi pune numai mânuța ei moale și ușoară pe frunte...

— Liniștește-te, Iosife!...

Mă mir că ea a știut să rămână frumoasă și neschimbată. Dar, parcă culoarea nu i-ar fi aceeași. Ea radiază pace și curățenie. Mă liniștesc și eu lângă ea și ascult. Cât de ușor și de neoprit spune lucruri mari și drepte! În cuvintele ei nu se simte gustul școlii, nici foșnetul de hârtie al cărților. Cuvântul ei e născut în ea, nu-i al altuia. E al ei, cum e a ei căldura trupului, respirația, culoarea părului, lumina ochilor... Cât mă simt de om și de curat lângă ea! Stau la îndoială, n'am curaj, deși știu că ea e tot ce mi-a mai rămas din lume... Îmi mai recapitulez odată viața trecută, totul, ființa mea goală, pierdută, preoția mea, căzută din cer, pustiul ce mă așteaptă în viitor, minciuna dinăuntru, în care am trăit ani de zile, josniciile fariseice multe, căderea sufletească a preoților ce s'au prostituat cu gospodine sau cu ibovnice tănuite, pacea mea intimă cu Dumnezeu, soarta mea de pom solitar fără floare, multele suferințe, flămânziri, umiliri, miile de bănuieli, onoarea roasă de toți, patria veche pierdută și marile scopuri... Numai această fată mi-a rămas,

care singură mă poate rechema la o nouă viață din sicriul ticluit de treizeci de ani, dar abia de un ceas închis. Fără nicio închipuire sau desmierdare, sau emoție amoroasă, ci cu o limpezime sacramentală de omenie interioară, o întreb:

— Mă iubești, Ileană dragă?

Un fior de rușinare trece pe obrazul ei, dar ea răspunde drept:

— Doar știi că te iubesc...

Și Petru a răspuns astfel Mântuitorului, care l-a întrebat tot așa: — Doamne, tu știi că te iubesc...

— Uite, Ileană dragă... Eu n'am pe nime și nimic, afară de haina de pe mine, nici pământ, nici bani, nici situație, poate nici viitor. Stau fără patroni, fără legături, fără prieteni, în vremuri revoluționare, când nici ziua de mâine nu-i sigură... N'am decât aceste două brațe, trupul, sufletul, creierul și inima, cum mă vezi. Vrei să vii soție la aceste două brațe, la acest creier mărginit, la această inimă dreaptă îndrăgostită?...

Biata fată își pierde culoarea, tremură de emoție, aproape își pierde mintea și rămâne mută... Mă cuprinde un val de durere. Mă țiu prea puțin și cu ultima încordare mă ridic, să mă duc, dar fata își pune mâna pe mine și-și alătură lin capul de capul meu.

— Nu, încă n'ai voie să iei o hotărîre, — o îndemn supărat. — Mai întâi să știi totul... Dacă vii după mine soție, ajungi în gura lumii. Biserica pe mine mă excomunică, colegii mă vor numi apostat, îmi vor retrage binecuvântările bisericii mele, mă vor osândi cu ură și vor face atenți pe toți, ca să ne ocolească, să nu ne ajute, să ne lapideze și să ne lase să pierim. Fugă și rușine îmi sortesc. Se vor bucura de desperarea și de tragedia mea și orice m'ar ajunge vor zice că m'a bătut Dumnezeu. Nu vom avea parte de crutare... Numai Dumnezeu și eu vom fi cu dumneata... Vrei să-mi fii soție?...

Scumpa fată mi-a îmbrățișat grumazii și, tremurând din tot trupul, zise:

— Vreau...

— Inel n'am, Iluș, nici bani n'am să cumpăr, dar te logodesc ca ingerul meu mângâietor și-al acestui pământ îndoliat...

*

M'am dus la Cluj, ca să spui Episcopului gândul meu.

Credeam că mă urmăresc toți și fiecare îmi vede hotărîrea, numai că nu vorbesc oamenii, dar pândesc, dornici să vadă ce voi face? Săptămâni întregi vor vorbi despre căsătoria mea chiar cei cari n'au știut înainte că exist pe lume. Vor fi unii cari mă vor osândi, alții cari poate mă vor înțelege, dar eu voi sta în fața lumii cu fruntea ridicată. Cu câți mă întâlneam, voiam să le spui că mă căsătoresc. Că ies din cler... Simțeam, un în-

demn ciudat de sinceritate, ca și cum fiecare zi care trece peste secretul meu ar fi o pângărire a simțirii sfinte. Chibzuința a înfrânat cuvântul ce-mi era pe buze.

Pe oameni îi interesa altceva, îi interesa linia demarcațională, peste care armata de ocupație nu ar avea voie să treacă. Se începu preluarea oficiilor publice. Consiliul dirigent român invită pe funcționarii maghiari să depună jurământ. Cine nu depune jurământ își pierde imediat postul și drepturile câștigate și nu poate reflecta la nimic dela Statul român. În zadar a fost protestul și observația că până la încheierea păcii nu poate fi vorba de jurământ și că în sensul armistițiului trebuie să rămână administrația veche. Puterile învingătoare au rămas neînduplecate și mii de funcționari au ieșit palizi de moarte din slujbele lor, oameni cari decenii de-a-rândul au lucrat de s'au încovoiat, au chelit și au orbit, și au visat visuri sfinte de pensii pașnice, de odihna bătrânească, de recunoștința patriei, de confortul burghez, de un cămin liniștit, de preumblări plăcute. Inchipuirile despre avansări, clasificări și građații au dispărut deodată. Mașinăria crezută puternică a monarhiei imperiale, odinioară ameteitoare, s'a oprit de tot.

— Nu se poate înlocui acest corp eminent de funcționari, — ziceau cei ce făceau politică cu conștiința mâinilor curate și a omeniei. Peste câteva săptămâni a sosit foametea și domniile cheli și cu ochelari, lipsiți și de haine, se duceau la prășit mălaiu cu palmele bășicate, sau cărau cărămizi și tencuială la clădiri, făceau muncă de salahori în fabrici, și era norocos cine ajungea portar la vreun hotel. Zilnic îi puteai vedea sărăcăcioși și palizi, cum își vând valorile rămase în târgul vechiturilor. Ultimul act a mii de tragedii începu deodată, dar sufletul lor, plânsetul lor se scâldea în aureolă, și între ruinele căminurilor, între copiii lor pe jumătate goi, proclamau cu credință și inexperiență de martiri punctul de vedere de drept al națiunii lor. În exaltația sublimei buimăceli se plimbau la braț cu moartea.

Mă îngrozeam. Ce vreau eu? Cum să îndrăznesc, în aceste împrejurări, să înlănțuesc de mine și să atrag în mizerie o fată nevinovată, când pentru mine nu este pe acest pământ nicio bucată de pâine mucedă? Doar acești nenorociți merită în întâiul rând, dacă un popor cunoaște recunoștința, ca lor să li se dea orice bucată de pâine rămasă oricât ar râde Europa de ei... Dar ce va fi, dacă acești oameni au greșit și deodată cu ei nimicesc și viitorul națiunii lor? Ce va fi?

N'am îndrăznit să răspund, m'am gândit numai și m'am uitat, cum soția unui prieten, oarecând vestit subprefect, cârpește cămașa ce-a mai rămas șofului său... și în ziua aceea n'am cutezat să mă prezint episcopului.

— Ce să fac, Arpad? Dă-mi sfat, — stăruiam

pe lângă omul serios și palid, care mă asculta cu înțelepciunea unui suflet delicat.

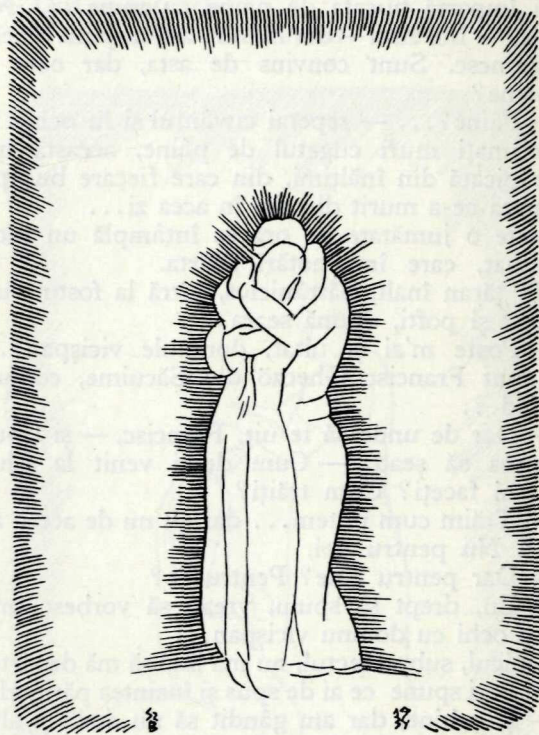
— Urmează-ți sufletul, onoarea și pe Dumnezeu!...

— Mă tem...

— Atunci, pocăște-te și silește-te să ajungi canonic capitular.

— Dar asta e un lucru așa de mare!

— Astăzi fiecare om face lucruri mari. Așa vremuri trăim... Nu vreau nici să-ți dau sfaturi, nici

Scumpa fată mi-a îmbrățișat grumazii

să te influențez. Trebuie să faci după conștiința ta, fie pro, fie contra... Roagă-te și Dumnezeu îți va arăta calea... Și eu tot dela Dumnezeu cer sfat.

— Mă rușinezi. Tu, om de administrație, mă trimiți pe mine, preot, la Dumnezeu?

— Preoții, foarte adeseori ar trebui trimiși la Dumnezeu...

Spre sminteala mea, după o scurtă răs-gândire, adause:

— Să nu fiu rău înțeles. Asta nu e o osândă, ci numai — un adevăr... regretabil.

— Doară pe mine bunul Dumnezeu nu mă muștră, ba mai mult ca înainte, simt că mă iubește, — mărturisii înroșind. Nu asta mă îngrijorează, ci din ce vom trăi? N'avem nimic și nu se poate ști, ce aduce ziua de mâine. Nu poți face program de viață nici pe douăzeci și patru de ore...

— Ce-ți pot răspunde, — zise liniștit. — Astea toate-s adevărate... Dacă mi te adresezi mie, eu

bucuros îmi împart pâinea cu tine. Altceva nu-mi stă în putere...

Acesta e sau un sfânt sau un fantast rătăcit, — îmi ziceam în cugetul meu. Soția acum îi spală singura cămașă, ca s'o îmbrace curată și el vrea să-și împartă pâinea cu mine... Conți, baroni, proprietari de mii de jugăre, credincioși ai mei, conducători mireni ai bisericii, cu soțiile lor dimpreună, nu mi-au dat măcar o mierță de grâu, m'au lăsat pieirii și iată acest funcționar sărac, fără slujbă, în cea mai mare nesiguranță, vrea să-și împartă bucata de pâine cu mine!... Ne-bunie, — îmi zisei — dar lui nu i-am răspuns decât: mulțumesc. Sunt convins de asta, dar oare va fi pâine?

— Pâine?... — repetai cuvântul și în ochii lui înlăcrimați muri cugetul de pâine, această materie picată din înălțimi, din care fiecare bucățică e partea ce-a murit din noi în acea zi...

Peste o jumătate de oră se întâmplă un lucru minunat, care îmi hotărîi soarta.

Un țăran înalt, bătrânicios, intră la fostul subprefect și pofti, « bună seara ».

— Poate m'ai și uitat, domnule vicișpan?... Eu sunt Francisc Gheczö din Săcuime, comuna Fenied...

— Dar de unde să te uit, Francisc, — și-l puse bucuros să șeadă. — Cum de-ai venit la Cluj? Ce mai faceți? Cum trăiți?

— Trăim cum putem... dar eu nu de aceea am venit. Nu pentru noi.

— Dar pentru cine? Pentru ce?

— Eu, drept să spui, vreau să vorbesc între patru ochi cu domnu vicișpan...

Amicul, subprefectul, nu mă lăsă să mă depărtez.

— Poți spune ce ai de spus și înaintea părintelui.

— Știu bine, dar am gândit să nu audă și alții, dacă aș supăra pe domnul vicișpan.

— Să mă superi pe mine?

— Păi, zău, se poate și așa ceva...

Omul scoase din sân un săculete de pânză cu bani și alese câteva sute de coroane. Puse banii pe două rânduri pe masă și începu să-i numere cu degetele lui noduroase.

— Asta atâta-i, — se liniști în urmă. — Asta-i prețul vițelului, ăștia-s banii oamenilor și ăștia toți i-am adus domnului vicișpan... Până într'un ban.

— De ce i-ai adus.

— Ca să-i folosiți sănătoși.

— Dar, omule, dumneata nu-mi ești dator.

— Nu ți-s dator, decât cu omenie, — aprobă săcuiul. — Banii ăștia au alt înțeles...

— Nu înțeleg, — zise subprefectul cu fruntea încrețită.

Omul nu-și ieșea din ale lui.

— Una trebuie să o spunem, că ne-ai fost adevărat părinte, domnule vicișpan...

— Tot nu înțeleg.

— N'are a face, e destul dacă noi înțelegem... Am auzit, că de când ai venit dela noi, îți merge mai slăbuț. Ne-am și întristat pentru asta. Zisei eu oamenilor, că noi nu putem lăsa la necaz pe omul nostru cel bun. — Drept are Feri, — ziseră ceilalți, și îndată adunară acești bani. Eu încă vândui vițelul, pentru că în loc mai bun nu poate merge... Apoi, mă rog, aici-s banii fără lipsă... Nu-s eu om cu carte, dar eu zic, ca Dumnezeu cel sfânt să te ajute dimpreună cu cinstita familie, că și domnișoarele și domnișorii să-i poți crește așa de bine, cum ai fost dumneata în lumea cea veche, și să-ți răsplătească pentru toată bunătatea făcută cu noi, că noi niciodată nu-ți putem mulțumi destul...

Fostul subprefect își plecă capul și un plâns cu hohot îi sgudui pieptul, dar bătrânul săcuiu bătu în masă să-l îmbărbăteze!

— Ei! la naiba! Nu te muia domnule vicișpan, pentru că atunci încep și eu să plâng și cu mine plânge toată Săcuimea... Dacă te-am supărat, iartă-mă, dar nu te supăra pe noi, pentru că noi nu am voit decât bine... Și-acum lasă-mă ca om bătrân să-ți sărut mâna...

Mă retrăsei tiptil în altă cameră, până când cei doi bărbați se sărutară...

În ziua următoare am aflat, că fostul subprefect și-a împărțit toți banii între funcționarii în suferință. Soția sa cânta de bucurie.

Cutremurat ascultam vestea și mă gândeam la logodnica mea.

Așa va fi și ea. Un val de fericire îmi cuprinse obrazul, marile scopuri noi mi se desfășurară înainte, temerile îmi dispărură, cununa de spini îmi căzu de pe cap.

Mă duc la Episcopul.

Am mers repede pe stradă și găfâind, aproape strigând i-am spus episcopului:

— Preagrațioase Stăpâne, vreau să mă căsătoresc... Am venit să Vă înștiințez...

— Fiule! Ce s'a întâmplat cu tine? — se miră episcopul, apoi, cugetând puțin, îmi făcu semnul crucii pe frunte și pe buzele fierbinți. Mă atrase apoi lângă sine pe un scaun și-mi făcu semn rece:

— Vorbește!

— Ce să spun, grațioase doamne? — mă răzgândii. — Iubesc nespus o fată și voiu să o iau de soție înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, cum se cuvine... pentru că nu voiu să umblu pe furiș, nu voiu să cad, să schimb gustul păcatului, să mint credincioșilor mei și Ziditorului, nu vreau să plâng de muștrări în fiecare zi în potirul de aur și la urmă obosit de ruinele sufletului, să caut înaintări sau să aștept altă parohie mai bună... Nici până acum n'am făcut așa ceva, nici de acum înainte nu gândesc să fac. Până acum mi-am păstrat curat și credincios jurământul dat, acum îl aduc înapoi. În mâinile Voastre l-am depus, acum mi-l

cer înapoi. Mântuiește-mă și deslegă-mă, Preasfințite!

— Știi că nu pot, — șopti episcopul. — ...Dar te-ai gândit ce va fi cu tine, dacă părăsești pe Dumnezeu?...

— Eu să părăsesc pe Dumnezeu?... — zisei mirat. — Doar niciodată nu mi-a fost mai tare credința, niciodată nu m'am încrezut mai mult în el, niciodată n'am fost mai aproape de el... Aș putea zice că celibatul nu-i dogmă, că oricât e de aspru și vechiu, e numai o regulă de disciplină, a cărei deslegare atârnă de Sanctitatea Sa Papa, aș putea argumenta și discuta, căci castitatea perpetuă, după sfânta Scriptură, e «gratia gratis data» — un har dat nouă în dar, de care mă pot învrednici, dar nu pot pretinde să mi se dea, dacă după chibzuiala sa veșnică nu dorește să mă învrednicească de ea... Și nu mi-a dat-o... Dela început așa simt... prin urmare nu vrea să o păstrez până la moarte. De aceea a rânduit sfânta taină a căsătoriei. Aș putea invoca și eu cunoscutul citat: «Mai bine este a se căsători, decât a arde», aș putea aduce toate argumentele pro și contra celibatului, doar le știu, dar nu o fac... Simt că Dumnezeu e lângă mine în cauza mea și nu mă va lăsa. Și atât sunt de pătruns de această conștiință, cum pătrunde căldura cuptorului, cum pătrunde parfumul floarea, ba și mai mult, încât orice asemănare e falsă și palidă.

Trist își puse degetul pe buzele mele bătrânul episcop:

— Greșești, fiul meu... Nu credința, ci dragostea le spune acestea prin tine.

— Dragostea?... Cât de minunată e atunci dragostea!

— Da. Dar credința e și mai frumoasă...

— Și cele două împreună sunt și mai frumoase...

Amândoi ne-am oprit meditănd asupra celor spuse. Soarele în apus privea pe fereastră și nasturii roșii și cingulum-ul de mătase fină și crucea grea de aur a episcopului ardeau ca în purpură.

— Spune-mi tot, fiul meu!...

Mă înfioră libertatea dulce a dreptății și a încrederii. Privirea mi se îmbătă și, nu știu, un ceas sau două, dar am tot vorbit de mine, pornind dela sicriul tatei, toate chinurile celor treizeci de ani le-am descoperit, și frunzele pururea rănită și inima pururea împunsă, suferințele lăuntrice și temerile în seminar pentru pâine, disperarea de chemarea mea și torturile hirotonisirii, pornirea în viață, flămânzirea, starea de părăsire, luptele mele supraomenești cu războiul, nedreptățile ce m'au ajuns, chinurile tănuite, năruirea tuturor scopurilor, genunchii sângerati, cu cari mi-am urcat calvarul, pierderea aripilor sufletești, dragostea mea și ridicarea prin ea, setea strașnică să fiu și eu, măcar o clipă fericit...

Episcopul mă îndemna cu compătimire:

— Mai departe, fiul meu, mai departe!...

— Nu mai am ce spune. Am spus tot...

— Dar, va fi o urmare, — zise serios. — Și cum va fi urmare?... Ce va fi, dacă vă veți trezi din farmec și larva grozavă a trezirii vă va îngheța pe față?... Dacă — de pildă — v'ați judecat rău unul pe altul?...

— O! Asta e exclus!...

— Dacă o nenorocеști pe biata fată?

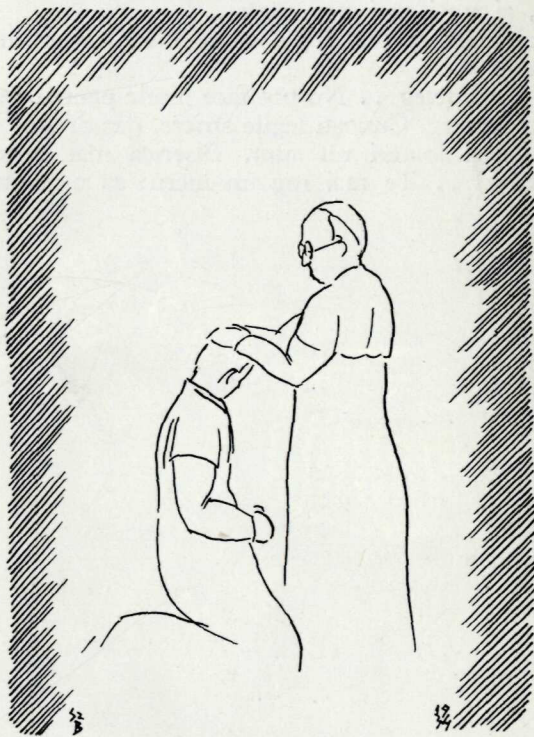
— Și atunci tot eu voi fi cel mai nenorocit...

— Dacă nu va putea suferi mizeria și va pieri?...

— Voiu muri cu ea.

— Din ce veți trăi?

— Nu știu, dar vom munci!

Benedicat Te Deus!

— Ce vei da pruncilor tăi?

— Va rândui Dumnezeu.

— Pe care vrei să-l părăsești...

— De care mă voiu alipi și mai mult.

— Biserica te va pedepsi.

— Eu o voiu ierta pentru asta.

— De harurile ei nu te vei împărtăși.

— Corbul mă va hrăni și pe mine.

— Sau tu vei hrăni corbul.

— Zis-a corbul: «Niciodată!» — citai cu încredere copilărească pe Edgar Poë, dar episcopul oftă:

— Sărmani copii sărmani!

Mă privi de sus și mă netezi pe cap:

— Ce păcat de tine!... Eu sunt de vină. N'ar fi fost îngăduit să-mi uit de tine.

— Mulțumesc, că s'a întâmplat așa. Suferinței am să-i mulțumesc că sunt, ce sunt... Toate

trebuie să le mulțumim suferinței: suferințelor lui Isus răscumpărarea, suferințelor noastre fericirea. Acesta este misterul perpetuu, de o parte în sfânta cuminicătură, de alta, partea noastră în unda lacrimilor.

— Ce să fac cu tine? — se întrebă nedumerit episcopul.

— Să mă deslegați și să mă iubiți și în viitor...

— Rămâi, fiule, reculege-te, și mă voiu îngriji de tine. Ți dau o parohie minunată, unde te așteaptă un cerc de activitate mare și frumos, vrednic de talentul tău, în care poți crea neuitate opere pentru binele lui Dumnezeu și al poporului tău.

— M'am întâlnit cu Dumnezeu și cu poporul meu, și nu-i mai pot părăsi...

Episcopul se uită lung, cercetător și binevoitor în ochii mei:

— Te înțeleg... Nu pot face nimic pentru tine, dar te înțeleg. Cunoști legile stricte, dar drepte ale bisericii și abateri nu sunt. Biserica mai presus de toate!... Te mai rog un lucru: să nu atingi

biserica, maica cea bună, care doisprezece ani s'a îngrijit de tine.

— În schimb, fie-mi iertat a cere, ca nici de mine să nu mă atingă, nu biserica, ci slujitorii ei, cari, de multe ori cred că ei sunt biserica.

— De asta te asigur cu cuvântul meu, că pentru pasul tău, în afară de procedura legală, nu te va atinge nimic...

Ne vom ruga numai pentru tine... Și acum îngenunchează!

Mi-am aplecat genunchii. Episcopul își ridică sus brațele și le puse apoi pe capul meu și cu glas exagerat de tare îmi dădu binecuvântarea:

« *Benedicat Te Deus!*... »

Se întoarse apoi și dispăru pe o ușă lăturalnică.

(urmează)

IOSIF NYIRŌ

din ungurește de Ilie Dăianu
cu desene de B. Szabó

